

Summary

Barzos G. International legal obligations of the European Union on tobacco control.

The article analyzes the international legal obligations of the European Union against tobacco control. The article describes the international legal cooperation in the fight against tobacco in the European region through an analysis of the activities of the WHO Regional Office for Europe. The article deals with the role of the World Health Organization in the fight against tobacco.

Key words: the European Union, the Protocol on the Elimination of the Illicit Trade in Tobacco Products, the Framework Convention on Tobacco Control, the World Health Organization, the WHO Regional Office for Europe.

УДК 341.01: 341.9

В.В. МАЗУРЕНКО

Влада Віталіївна Мазуренко, аспірант Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОГЛЯДИ П.Є. КАЗАНСЬКОГО НА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Погляди та концепції міжнародного приватного права характеризуються значною різноманітністю та динамічністю як в сучасній доктрині, так і в минулому, й з часом мають тенденцію до змін. На це звернули увагу деякі автори, вказуючи, що «концепції щодо розуміння міжнародного приватного права змінювалися з плином часу, однак закономірність циклічності все ж таки можливо прослідкувати»¹. Тому важливими та цікавими є погляди П.Є. Казанського на міжнародне приватне право (яке він найменував міжнародне цивільне право), з властивими йому підходами, говорячи сучасною термінологією, до глобалізації.

Починаючи зі своєї першої наукової праці «Договорные реки», П.Є. Казанський послідовно відносив міжнародне цивільне (приватне) право до міжнародного права в цілому, розглядаючи його як систему, що включає міжнародне публічне та міжнародне приватне право². Навіть у назві підручника «Учебник международного права публичного и гражданского» йдеться про дві підсистеми однієї системи³. На нашу думку, це важливо саме в контексті сучасних уявлень про місце міжнародного приватного права, в контексті тенденцій, на яку звертають увагу саме фахівці в сфері міжнародного приватного права⁴, тенденції повернення до міжнародно-правової концепції міжнародного приватного права в ХХІ ст. на іншому рівні, після тривалого переважаючого цивілістичних поглядів, насамперед в радянської і пострадянської доктрині, яким, однак, передувало домінування міжнародно-правової школи міжнародного права у кінці ХІХ – початку ХХ століття⁵.

Метою статті є аналіз поглядів П.Є. Казанського на міжнародне приватне право.

Спеціальних праць з міжнародного цивільного (приватного) права у П.Є. Казанського практично немає. Але оскільки він розглядав міжнародне цивільне (приватне) право як єдине ціле, то в основних його працях з міжнародного права є вказівка чи аналіз міжнародного цивільного (приватного) права. Тому предметом нашого дослідження будуть насамперед основні праці П.Є. Казанського з міжнародного права.

Творчі здобутки П.Є. Казанського у сфері міжнародного приватного права досліджувалися незначною кількістю вчених. Це праці А.І. Абдуліна⁶, Н.В. Хендель⁷, Ю.О. Комнатної⁸, які присвячені безпосередньо вкладу П.Є. Казанського в розвиток міжнародного приватного права, та праці з історії міжнародного приватного права, насамперед Г.К. Дмитрієвої⁹, А.С. Довгерта¹⁰, О.О. Мережка¹¹.

Безсумнівно, П.Є. Казанський є визнаним вченим передусім у галузі міжнародного публічного права і його творчий доробок у цій сфері досить значний. Проте, як зазначає Н.В. Хендель, майже у всіх фундаментальних навчальних виданнях з міжнародного приватного права вказується на вплив ідей П.Є. Казанського на розвиток доктрини міжнародного приватного права¹². Так, Л.П. Ануфрієва¹³ та Г.К. Дмитрієва¹⁴ обґрунтовано відносять П.Є. Казанського до представників міжнародно-правової школи дорадянської доктрини міжнародного приватного права.

І в цьому нема протиріччя. Розгляд міжнародного права як єдиної системи допомагав П.Є. Казанському розглядати й досліджувати міжнародне публічне і міжнародне цивільне (приватне) одночасно, з позицій «універсалістичного» напрямку¹⁵.

Український фахівець з міжнародного приватного права А.С. Довгерт підкреслює: «Найбільш цікаву наукову спадщину у сфері міжнародного приватного права залишив професор Новоросійського (Одеського) університету *Петро Євгенович Казанський* (1866–1947). У відомій книзі «*Підручник між-*

народного права, публічного та цивільного» (1902 р., друге видання 1904 р.) П.Є. Казанський уперше вказав на самостійне значне місце міжнародного приватного права у системі міжнародного права у його широкому розумінні»¹⁶.

На думку Ю.О. Комнатної, «Серед перших, після М.П. Іванова, про індивідуальність предмета, методу і завдань доктрини міжнародного приватного права, категорично заявив Петро Євгенович Казанський (1866–1947)... І, хоча, в науці він залишився як «великий знавець міжнародного адміністративного права»... його внесок в розвиток вчення про міжнародне приватне право та право колізійне неоціненний»¹⁷.

Погляди на міжнародне приватне право у загальному вигляді П.Є. Казанський розвив у своїх фундаментальних підручниках з міжнародного права «Введение в курс международного права»¹⁸ та «Учебник международного права публичного и гражданского»¹⁹. Саме в цих працях, які далеко виходять за рамки підручників, сформульовані доктринальні погляди П.Є. Казанського на міжнародне право, включаючи міжнародне приватне право як його частину. Однак наскільки оригінальним був П.Є. Казанський, включаючи у підручники з міжнародного права розділ з міжнародного цивільного (приватного) права? З цього приводу Г.К. Дмитрієвої вказує: «До кінця XIX ст. (у підходах до міжнародного приватного права – прим. наше) тон задавали юристи-міжнародники. Стало правилом включати в підручники з міжнародного права розділи по МПП. Пов'язано це було, мабуть, по-перше, з розвитком російської міжнародно-правової науки і, по-друге, з рухом універсалістів, що формується на заході, які підтримують ідеалістичну, але в той же час захоплюючу ідею створення світового колізійного права за допомогою гаазького процесу уніфікації, що розгортався. Саме на цій ідеї і будувалися вчення російських міжнародників в сфері МПП»²⁰. Тобто, цей «тренд» у підходах вчених-міжнародників того часу був достатньо розповсюджений. Так, у підручники Ф.Ф. Мартенса міжнародному приватному праву був присвячений розділ у другому томі курсу «Современное международное право цивилизованных народов» (1882–1883 рр.)²¹.

Тому, по-перше, зазначимо у поглядах П.Є. Казанського на міжнародне цивільне (приватне) право уявлення про його міжнародний характер, на відміну від другого підходу щодо його національної правової природи. Про це згадує Г.К. Дмитрієва, зараховуючи П.Є. Казанського до універсалістів²². На думку П.Є. Казанського, міжнародне цивільне право включає начала, що визначають цивільні права людини у міжнародних відносинах або, інакше, цивільні права іноземців²³, «початки, що визначають цивільні права людини в міжнародній області»²⁴.

Вчений обґрунтував самостійний характер міжнародного цивільного (приватного) права, яке «не обмежується вирішенням зіткнень між законодавствами різних країн, але містить і свої самостійні постанови»²⁵.

П.Є. Казанський вважав, що міжнародне цивільне (приватне) право регулює «міжнародний цивільний обіг». Під міжнародним цивільним обігом П.Є. Казанський розумів «відносини між особами різного підданства, що живуть в одній або різних державах, з приводу речей, що знаходяться в тій ж або в тих же чи інших державах, і відносини між особами однієї і тієї ж держави, що живуть за кордоном, або в різних державах, або з приводу речей, які знаходяться там»²⁶.

По-друге, важливим набуттям П.Є. Казанського у сфері міжнародного цивільного (приватного) права було закономірне відображення його місця у системі права, його зв'язок із міжнародним правом у якості його частини. Саме П.Є. Казанський виступав прихильником широкого підходу до розуміння поняття та змісту міжнародного права, відповідно до якого міжнародне публічне і міжнародне приватне право становить єдину систему права.

На думку А.С. Довгерта, саме П.Є. Казанський уперше вказав на приналежність міжнародного приватного права до міжнародного права в широкому розумінні, поряд із міжнародним публічним правом, на самостійне значне міжнародного приватного права як окремої частини у системі міжнародного права²⁷. Як вказує В.Н. Денисов, ідея про єдність міжнародного публічного права і міжнародного приватного права була оригінальною на той час, та вона підтверджується зростаючим рівнем взаємодії й переплетіння норм міжнародного публічного та приватного права²⁸.

По-третє, П.Є. Казанський відокремлював суб'єктів міжнародного приватного права. Згідно з його концепцією, міжнародне публічне право встановлює юридичне становище великих колективних осіб, які виступають самостійними діями міжнародного обігу, у той час як міжнародне приватне (цивільне) право визначає ті права, які належать окремій людині в міжнародних відносинах, права особисті, сімейні, речові, зобов'язальні та спадкові²⁹.

У визначенні міжнародного права П.Є. Казанський відмічав дуалізм його суб'єктів: «міжнародне право є сукупність правових засад, що визначають взаємні відносини держав і міжнародних товариств та міжнародне цивільне становище окремих осіб»³⁰. Тобто окремі особи у цивільних відносинах, що виникають у міжнародному житті, були суб'єктами міжнародного права в широкому сенсі.

По-четверте, уявлення П.Є. Казанського про міжнародне цивільне (приватне) право, його завдання в цілому збігаються з сучасною концепцією міжнародного приватного права, з його предметом право-

вого регулювання. На думку П.Є. Казанського, «цивільне право народів» спрямовано на «створення правового всесвітнього цивільного обігу, надання охорони інтересам особистості, так як вона не може отримати дану охорону від своєї особистої батьківщини»³¹. Він чітко визначив предмет правового регулювання міжнародного приватного права, який, по суті, схожий з положеннями, висловленими ще Д.І. Мейєром³².

За П.Є. Казанським, головною задачею міжнародного цивільного (приватного) права є вирішення зіткнень законодавства, тобто розрішення колізійної проблеми, визначення, при яких обставинах використовується законодавство тієї чи іншої держави³³.

Цю тезу підтверджує думка Л.П. Ануфрієвої про те, що П.Є. Казанський виділяв два завдання: ««міжнародного цивільного права»: 1) створити всесвітній цивільний обіг і забезпечити кожній особі певну сукупність прав; 2) визначити, закони яких держав повинні застосовуватися до тих чи інших відносин між людьми»³⁴.

По-п'яте, щодо структури міжнародного цивільного (приватного) права, то П.Є. Казанський вважав, що воно «Як і внутрішнє цивільне право... розпадається на приватне, сімейне, речове, зобов'язальне і спадкове»³⁵.

На думку П.Є. Казанського, процес не входить в систему міжнародного приватного права в зв'язку з тим, що «цивільний і кримінальний процеси, які відомі міжнародному праву, становлять важливу частину міжнародного публічного права, а міжнародне цивільне право є особливою частиною міжнародного права взагалі»³⁶.

По-шосте, важливим є відокремлення П.Є. Казанським міжнародного приватного права як права та колізійного права, на що звертає увагу Ю.О. Комнатна: «...П.Є. Казанський поряд з В.П. Даневським, одним з перших поставив у науці питання поділу вчень про міжнародне приватне право та колізійне право. У його роботі йшлося навіть не про дуалізм міжнародного приватного права, а про необхідність відокремити колізійне право, щоб дати можливість розвиватися міжнародному приватному праву як праву виключно матеріальному»³⁷.

Але Л.П. Ануфрієва вказує, що П.Є. Казанський, розглядаючи міжнародно-приватно право як право колізійне, виділяв такі загальноприйняті начала в колізіях законів: 1) жодна держава не має права забороняти своїм судам застосовувати іноземні закони; 2) держава має право захищати свій публічний порядок; 3) не дозволяє особам користуватися іноземними законами з метою порушення своїх вітчизняних законів³⁸.

По-сьоме, щодо джерельного та нормативного складу міжнародного приватного права, П.Є. Казанський був прибічником широкого підходу. На противагу тим, хто включав у міжнародне цивільне (приватне) право «обмежити тільки зіткненням *цивільних законів різних держав*», П.Є. Казанський заперечував: «Куди ж помістити в такому випадку ті постанови *договорів і звичаї, які встановлюють загальнообов'язкові начала цивільно-правового значення?*»³⁹. На думку Л.П. Ануфрієва, в цьому полягає більше, ніж питання про необхідність значно ширшого трактування нормативного складу міжнародного приватного права, як це видається на перший погляд. Крім того, і цивілісти того часу не тільки усвідомлюють нетотожність міжнародного приватного (міжнародного торгового) права праву цивільному, а й підкреслюють елементи сутнісних відмінностей⁴⁰. Тобто, П.Є. Казанський включав до міжнародного цивільного права не тільки колізійні, а й матеріально-правові норми.

По-восьме, П.Є. Казанський дбав про правову правосвідомість та правову освіту з питань міжнародного цивільного (приватного) права. Він підкреслював значення розвитку правосвідомості, акцентуючи увагу на визнанні та закріпленні особистих, сімейних, майнових прав, які належать іноземцям у міжнародному праві⁴¹. Як вказує Н.В. Хендель, П.Є. Казанський вважав важливим викладання міжнародного приватного права на юридичних факультетах, а задля якісного навчального процесу наголошував на доцільності створення спеціалізованих кафедр⁴².

Важливе місце в прогностичних пошуках П.Є. Казанського займала ідея всесвітньо-цивільного права. Як вказує Ю.О. Комнатна, концепція всесвітньо-цивільного права П.Є. Казанського була продовженням ідеї Канта, яка в була розповсюджена в російській юридичній думці до 1865 р., та розкривалась у працях Г.І. Терлаіча, Д.І. Каченовського, К.А. Неволіна та інших⁴³.

П.Є. Казанський підкреслював необхідність кодифікації міжнародного приватного права, зумовленою «постійним злиттям народного цивільного обігу з всесвітнім», тобто є необхідність у створенні всесвітньо-цивільного права⁴⁴. На думку О.О. Мережко, П.Є. Казанський, розглядаючи питання щодо кодифікації всесвітньо-цивільного права, вбачав головний недолік даного процесу в різноманітті та протиріччях положень різних законодавств, а також у недостатності й невизначеності начал міжнародного приватного права. Саме з цієї причини його джерелом є міжнародна ввічливість (*comitas gentium*)⁴⁵.

Прогнозування П.Є. Казанським виникнення всесвітньо-цивільного права знайшло відображення в сучасних концепціях, які були запроваджені, в тому числі й в Україні. Тому не випадково, аналізуючи концепцію єдиного позитивного світового приватного права (всесвітньо-цивільного права), А.С. Довгерт пише про двох вітчизняних вчених, розділених століттям – П.Є. Казанського та О.О. Ме-

режко, які під світовим або глобальним приватним правом «розуміють лише уніфіковані норми для міжнародних приватноправових відносин»^{46,47}

Важливими є не тільки висновки П.Є. Казанського щодо міжнародного приватного права, а і його підходи та методологія дослідження питань співвідношення міжнародного приватного та міжнародного публічного права, національного колізійного та міжнародного цивільного права, обґрунтування поєднання їх у єдину систему, підрозділ колізійного та матеріального міжнародного приватного права, виокремлення від міжнародного приватного права процесуальних норм.

Таким чином, здобутками П.Є. Казанського у сфері міжнародного приватного права стали: 1) визначення міжнародної природи міжнародного приватного права, його виокремлення від національно-правового регулювання відповідних відносин; 2) обґрунтування його самостійного характеру як галузі права та його науки; 3) визначення місця міжнародного приватного права як самостійної частини системи міжнародного права; 4) уточнення предмета міжнародного приватного права; 5) розділення матеріального та колізійного права; 6) характеристика суб'єктного складу міжнародного приватного права в контексті міжнародного права загалом; 7) виключення процесуальних норм зі складу міжнародного приватного права; 8) характеристика джерельного складу міжнародного приватного права, у контексті міжнародних джерел; 9) відображення значення процесів уніфікації і кодифікації міжнародного приватного права; 10) прогнозування розвитку міжнародного приватного права, виникнення всесвітньо-цивільного права.

Ідеї П.Є. Казанського щодо міжнародного приватного права не тільки не втратили своєї актуальності, а навпаки знаходять відображення у сучасних вітчизняних міжнародних приватноправових дослідженнях, і потребують нового погляду з урахуванням загальних тенденцій як у суспільному житті, так і у правовій сфері. Тому важливе значення для розуміння сучасних тенденцій розвитку міжнародного приватного права має дослідження спадщини ординарного професора Новоросійського університету П.Є. Казанського та її інтерпретація у сучасних умовах розвитку суспільства.

¹ Хендель Н.В. Творча спадщина П.Є. Казанського у галузі міжнародного приватного права / Н.В. Хендель // Нариси з міжнародного приватного права / за ред. А.С. Довгерта, О.М. Бірюкова. – К.: Алерта, 2016. – Вип. 4. – С. 123–131; Butler W.E. Professor Peter E. Kazanskyi: milestones of biography and creativity / W.E. Butler, N.V. Hendel, T.R. Korotkiy, V.V. Mazurenko. – Odesa. – Feniks, 2017. – 66 p.

² Казанский П. Договорные реки. Очерки истории и теории международного речного права : в 2 т. / П. Казанский. – Казань: Типо-Литография Императорского Университета, 1895. – Т. 1. – 479 с.; Казанский П. Договорные реки. Очерки истории и теории международного речного права : в 2 т. / П. Казанский. – Казань : Типография губернского управления, 1895. – Т. 2. – 384 с.

³ Казанский П.Е. Учебник международного права публичного и гражданского / П.Е. Казанский. – Одесса, 1902. – 532 с.

⁴ Ануфриева Л.П. Международное частное право: в 3 т. – М.: Изд-во БЕК, 2002. – Т. 1: Общая часть: учебник. – С. 18; Звеков В.П. Международное частное право. Курс лекций / В.П. Звеков. – М., 1999. – С. 36.

⁵ Хендель Н.В. Вказана праця. – С. 123–124.

⁶ Абдуллин А.И. Российская наука международного частного права в начале XX века: Парадигмы становления и развития (П.Е. Казанский, А.А. Пиленко, Б.Э. Нольде, М.И. Брун) // Журнал международного частного права. – 2004. – № 3. – С. 3–29.

⁷ Хендель Н.В. Вказана праця. – С. 123–131.

⁸ Комнатная Ю.А. Воззрения П.Е. Казанского (1866–1947) на проблему дуализма международного права и международного частного права // Глобальная экономика: кол. моногр., посвящ. 10-летию кафедры мировой экономики НИУ БелГУ / под науч. ред. Е.Н. Камышанченко, Ю.Л. Растопчиной. – Белгород, 2011. – С. 402–408.

⁹ Дмитриева Г.К. История науки международного частного права / Г.К. Дмитриева // Вестник университета им. О.Е. Кутафина (МГЮУ). – 2015. – Вып. 2. – С. 24–41.

¹⁰ Довгерт А.С. Становлення науки міжнародного приватного права на теренах України (остання чверть XIX ст. – початок XX ст.) / А.С. Довгерт // Університетські наукові записки : часопис Хмельницького університету управління та права : Право. Економіка. Управління. – 2012. – Вип. 1. – С. 211–216; Довгерт А. Наука міжнародного приватного права в Україні (XIX–XX ст.) / А.С. Довгерт // Міжнародне право : Науково-практичне фаховий журнал. – 2012. – № 2. – С. 91–111; Міжнародне приватне право. Загальна частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. – К.: Алерта, 2012. – 376 с.

¹¹ Мережко А.А. Наука международного частного права: история и современность / А.А. Мережко. – К., 2006. – 356 с.

¹² Хендель Н.В. Вказана праця. – С. 123–124.

¹³ Ануфриева Л.П. Международное частное право: в 3-х т. / Л.П. Ануфриева. – М.: Изд-во БЕК, 2002. – Т. 1. Общая часть: учебник. – С. 18.

¹⁴ Дмитриева Г.К. Вказана праця. – С. 33–35.

¹⁵ Там само. – С. 33.

¹⁶ Міжнародне приватне право. Загальна частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. – К.: Алерта, 2012. – С. 65.

- ¹⁷ *Комнатная Ю.А.* Воззрения П.Е. Казанского (1866–1947) на проблему дуализма международного права и международного частного права // Глобальная экономика: кол. моногр., посвящ. 10-летию кафедры мировой экономики НИУ БелГУ / под науч. ред. Е.Н. Камышанченко, Ю.Л. Растопчиной. – Белгород, 2011. – С. 402.
- ¹⁸ *Казанский П.Е.* Введение в курс международного права / П.Е. Казанский. – Одесса: Экономическая типография и литография, 1901. – 386 с.
- ¹⁹ *Казанский П.Е.* Учебник международного права публичного и гражданского / П.Е. Казанский. – Одесса, 1902. – 532 с.
- ²⁰ *Дмитриева Г.К.* Вказана праця. – С. 33.
- ²¹ Там само. – С. 34.
- ²² Там само. – С. 33.
- ²³ *Довгерт А.С.* Вказана праця. – С. 214.
- ²⁴ *Казанский П.Е.* Введение в курс международного права / П. Е. Казанский. – Одесса: Экономическая типография и литография, 1901. – С. 68.
- ²⁵ Там само. – С. 69.
- ²⁶ *Казанский П.Е.* Учебник международного права публичного и гражданского / П.Е. Казанский. – Одесса, 1902. – С. 495–496.
- ²⁷ *Довгерт А.С.* Вказана праця. – С. 214.
- ²⁸ *Денисов В.Н.* Наука міжнародного права в Україні XIX – перша половина XX століття / В.Н. Денисов, К.О. Савчук // Антологія української юридичної думки. – К.: Вид. дім «Юрид. кн.», 2004. – Т. 8. Міжнародне право. – С. 13.
- ²⁹ *Казанский П.Е.* Всеобщие административные союзы государств. – Одесса, 1897. – Т. 1. – С. 54.
- ³⁰ *Казанский П.Е.* Введение в курс международного права / П.Е. Казанский. – Одесса: Экономическая типография и литография, 1901. – С. 57.
- ³¹ *Казанский П.Е.* Учебник международного права публичного и гражданского / П.Е. Казанский. – Одесса, 1902. – С. 495–496.
- ³² *Комнатная Ю.А.* Вказана праця. – С. 405.
- ³³ *Казанский П.Е.* Введение в курс международного права / П.Е. Казанский. – Одесса: Экономическая типография и литография, 1901. – С. 271.
- ³⁴ *Ануфриева Л.П.* Международное частное право: в 3-х т. / Л.П. Ануфриева. – М.: Изд-во БЕК, 2002. – Том 1. Общая часть: учебник. – С. 17.
- ³⁵ *Казанский П.Е.* Вказана праця. – С. 68.
- ³⁶ Там само. – С. 70.
- ³⁷ Глобальная экономика: кол. моногр., посвящ. 10-летию кафедры мировой экономики НИУ БелГУ / Под науч. ред. Е.Н. Камышанченко, Ю.Л. Растопчиной. – Белгород, 2011. – С. 407.
- ³⁸ *Довгерт А.С.* Вказана праця. – С. 214.
- ³⁹ *Казанский П.Е.* Учебник международного права / П.Е. Казанский. – Одесса, 1904. – С. 505, 506.
- ⁴⁰ *Ануфриева Л.П.* Вказана праця. – С. 19.
- ⁴¹ *Казанский П.Е.* Учебник международного права публичного и гражданского / П.Е. Казанский. – Одесса, 1902. – С. 498.
- ⁴² *Хендель Н.В.* Вказана праця. – С. 130–131.
- ⁴³ *Комнатная Ю.А.* Вказана праця. – С. 403.
- ⁴⁴ *Хендель Н.В.* Вказана праця.
- ⁴⁵ *Мережко А.А.* Наука международного частного права: история и современность : Учеб. пособие / А.А. Мережко. – К. : Таксон, 2006. – С. 165.
- ⁴⁶ Міжнародне приватне право. Загальна частина: підруч. / за ред. А.С. Довгерта і В.І. Кисіля. – К.: Алерта, 2012. – С. 35.
- ⁴⁷ *Хендель Н.В.* Вказана праця. – С. 124–125.

Резюме

Мазуренко В.В. Погляди П.Є. Казанського на міжнародне приватне право.

У статті проаналізовано погляди П.Є. Казанського на міжнародне приватне право. Дано визначення природи міжнародного приватного права, його виокремлення від національно-правового регулювання відповідних відносин згідно з вченням П.Є. Казанського. Розкрито обґрунтування його самостійного характеру як галузі права та його науки. Охарактеризовано визначення місця міжнародного приватного права як самостійної частини системи міжнародного права.

Ключові слова: П.Є. Казанський, міжнародне приватне право, всесвітньоцивільне право, система міжнародного права.

Резюме

Мазуренко В.В. Взгляды П.Е. Казанского на международное частное право.

В статье проанализированы взгляды П.Е. Казанского на международное частное право. Дано определение природы международного частного права, его отделение от национально-правового регулирования соответствующих отношений согласно учениям П.Е. Казанского. Раскрыто обоснование его самостоятельного характера как отрасли права и его науки. Охарактеризованы определения международного частного права как самостоятельной части системы международного права.

Ключевые слова: П.Е. Казанский, международное частное право, всемирногражданское право, система международного права.

Summary

Mazurenko V. Views P.E. Kazanskyi on Private International Law.

The article analyzes the views of P.E. Kazanskyi on private international law. The article defines the nature of international private law, its isolation from the national legal regulation of the relevant relations in accordance with the teachings of P.E. Kazanskyi. The substantiation of his independent character as a branch of law and his science is revealed. The definition of the place of international private law as an independent part of the system of international law is described.

Key words: P.E. Kazanskyi, the international private law, the worldwide civil law, the system of international law.

УДК 341.1/8

I.B. НАЗАРОВА

Ірина Володимирівна Назарова, аспірант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

**ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПУБЛІЧНОМУ
Й МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ**

Принцип добросовісності є складною і багатовимірною правовою категорією. Проблеми застосування даного принципу зумовлені суб'єктивним характером добросовісності й проявляються у труднощах визначення меж її застосування, переліку та конкретного змісту необхідних дій (утримання від дій), оцінки того, чи поведінка відповідного суб'єкта є добросовісною у кожному конкретному випадку, яка здійснюється, з-поміж інших, судовими органами.

Зазначене повною мірою стосується міжнародного публічного і міжнародного приватного права. У першому випадку йдеться переважно про принцип добросовісного виконання міжнародних зобов'язань, який встановлює стандарти дій держав, забезпечує стабільність та передбачуваність міжнародних відносин, запобігає міжнародним спорам і конфліктам, застосовується при виробленні й виконанні всіх міжнародно-правових актів. Натомість у міжнародному приватному праві принцип добросовісності передбачає баланс прав і обов'язків сторін правовідносин, забезпечує захист їхніх інтересів, слугує тлумаченню приватноправових договорів. Труднощі реалізації даного принципу в умовах необхідності забезпечення його дотримання в міжнародних відносинах за участі України зумовлюють потребу у поглибленні досліджень відповідної тематики та висвітленні усіх її аспектів.

Застосування принципу добросовісності у міжнародному публічному та міжнародному приватному праві досліджували А. Аль-Джахфалі, О.О. Бакалінська, К. Войгт, Д. Гарджоло, А. Д'Амато, Д. Джіанколі, О.В. Задорожній, В.М. Ісакова, К. Іштрефі, Р. А. Каламкарян, І. Карр, І.І. Лукашук, Д. Г. Павленко, Р. Ріос-Херран, О.І. Тіунов, Ф. Феррарі, Б. Фоворк-Коссон, К. Хусейн, М. Шоу та ін. Проте наявні наукові праці присвячені деяким теоретичним та практичним аспектам зазначеної проблематики і не можуть вважатись комплексними.

Метою даної статті є аналіз положень міжнародно-правових актів, присвячених застосуванню принципу добросовісності, розкриття його нормативного змісту в регулюванні відносин міжнародного характеру, визначення ролі, місця і функцій принципу добросовісності в міжнародному публічному і приватному праві, формулювання й обґрунтування висновків щодо окремих аспектів застосування принципу добросовісності.

У міжнародному публічному праві вироблено два підходи до питання визначення місця і ролі принципу добросовісності. Перший передбачає звернення до вказаного принципу як до одного із «загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями» в сенсі ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН¹. Йдеться про спільні правові поняття, логічні правила, технічні принципи тощо, які використовуються при тлумаченні й застосуванні права як міжнародного, так і внутрішньодержавного. До таких належать: 1) узагальнені (принципи справедливості); 2) принципи прикладного, технічного характеру, приміром *lex posterior derogat priori* («наступний закон (договір) скасовує попередній»). Загальні принципи права формуються на основі функціонування правових систем як закономірності, результатом такого функціонування; головним їхнім спрямуванням є регулювання неузгодженостей у системі. Ці принципи, хоча і є правовими положеннями, за своєю сутністю не є нормами права. Вони можуть застосовуватися в міжнародному праві лише за згодою держав або міждержавних організацій, але це відбувається вкрай рідко².